



Marifet Nedir?

Yayınlanma Tarihi : 11.11.2024

Marifet, tasavvuftaki son hedefe varma yolunda aşılması gereken son aşamadır. Bilindiği üzere tasavvuftaki vuslata erme (Allah'a kavuşma) yolundaki aşamalar şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir. Sufiler marifet makamında Allah Teâlâ hakkında en fazla bilgilere sahip olmaya çalışırlar.

Bu konuda bir sufi abimizin anlattığı şu olay önemlidir: "Bir gece rüyamda Yunus (as) bana kardeşim diye hitap etti ve şu tavsiyede bulundu: Eğer Allah Teâlâ hakkında ne kadar çok marifet sahibi olursan yarın ahirette o kadar çok rahat edersin."

Marifet, Allah ve O'nun sıfatları, fiilleri, isimleri ve tecellileri hakkında manevi tecrübeyle doğrudan elde edilen bilgi anlamında bir tasavvuf terimidir. Sözlükte masdar olarak "bilmek, tanımak, ikrar etmek", isim olarak "bilgi" anlamına gelen ma'rifet (irfan) kelimesi ilimle eş anlamlı gibi kullanılmakla birlikte aralarında bazı farklar vardır. İlim tümel ve genel nitelikteki bilgileri, marifet tikel, özel ve ayrıntılı bilgileri ifade eder. İlmin karşıtı cehil, marifetin karşıtı inkardır. Bu sebeple ilim kelimesi her zaman marifetin yerini tutamaz.

Marifet, uçsuz bucaksız sema ve sonu gelmez yolculuktur. Bir kul, bütün sıfatları sonsuz olan Allah'ın marifetinde ne kadar ileri giderse gitsin, önünde yine sonsuz bir mesafe vardır.

İlk dönemlerden itibaren sufiler, sufi olmayan alimlerin ulaştıkları bilgilerden farklı ve kendilerine has bir bilgiye sahip olduklarına inanmışlar, bu bilgiyi marifet, irfan, yakin gibi yine kendilerine has terimlerle ifade edip bunun için bazan ilim kelimesini de kullanmışlardır. Sufiler, ilim terimini marifet anlamında kullandıklarında bunu tasavvufi terminolojiye ait bazı sıfatlarla niteleyerek "ledün ilmi, batın ilmi, esrar ilmi, hal ilmi, makam ilmi, fena-beka ilmi, mükāşefe ve müşahede ilmi" gibi tabirler oluşturmuşlar, bu tabirlerle marifet dedikleri ilahi esrar ve hakikatlere, nefsin niteliklerine, varlıkların durumuna ve gayb niteliğindeki bazı hususlara ilişkin bilgiyi kastetmişlerdir.

Sufiler marifetin ledünni (manevi) bir ilim sayıldığı görüşündedirler. Onlara göre bu ilimde vehmin tesiri bulunmadığından ismet (masumiyet, saflık) vardır. Diğer ilimler ise vehmin etkisi altında oldukları için saf ve masum değildirler. Bu nedenle süluk ile ve yaşanarak öğrenilen bu bilgilerin aynı konularda akli istidlal ve kıyaslarla yahut belli metinleri okumakta elde edilen bilgilerden daha üstün olduğuna inanılır. Nitekim Cüneyd-i Bağdadî, "Mavi gök

kubbesinin altında bizim ilmimizden daha şerefli bir ilim olsaydı gider onu öğrenirdim" demiştir. (TDV İslam Ansiklopedisi)

Marifetullah

Mârifetullah, iki kelimededen meydana gelen bir tamlamadır. Bunlar "marifet" ve "Allah" kelimeleridir. Marifet, Allah'ı, O'nun isimlerini ve sıfatlarını, kudret ve iradesinin geçerliğini bilmek manasını ifade ettiği gibi İslam alimleri arasında ilim manasına da gelmektedir. Onlara göre, her ilim bir marifettir, her marifette bir ilimdir. Allah'ı âlim (bilen) herkes ariftir, her arif de âlimdir. (Kuşeyrî, Risâle)

Marifet, Allah lâfzı ile bir tamlama oluşturduğunda yani "mârifetullah" denildiğinde ise "Allah'ın vücûd (varlık) ve vahdaniyetinin (tekliğinin) bilinmesi" manasına gelmektedir. Mârifetullah, aslında, kişinin Allah'ı hakkıyla tanıması, bilmesi ve O'na tam olarak bağlanması anlamına gelmektedir. Zira, kişi, Allah'ı hakkıyla tanırsa, O'nun emir ve yasaklarına kolaylıkla bağlanır. Mârifetullah bilgisinde Allah'ın zatı, sıfatları ve fiillerinin yeri önemlidir, şöyleki:

1. İzzet ve Celâl sahibi olan Allah'ı ve O'nun birliğini, ululuğunu bilmek ve her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olduğunu ifade etmek,
2. Allah'ın sıfatlarını ve bu sıfatların hükümlerini bilmek,
3. Allah'ın fiillerini ve bu fiillerin hikmetlerini kavramak.

Cüneydî Bağdâdîye marifet ile ilgili bir soru sorulduğunda şöyle cevap verir:

“Marifet, gerek havasdan, gerek avamdan olsun bir tek marifettir. Çünkü onunla bilinen şey birdir. Fakat bunun başlangıcı ve yükseği vardır. Havas, yüksekindedir. Gerçi tam gayesine ve sonuna varamaz.

Zira arifler katında marufun sonu yoktur. Düşüncenin yetişmediği, akılların kapsayamadığı, zihinlerin algılayamadığı, görmenin keyfiyetine eremediği Zatı marifet nasıl kapsar? Yaratıkları içinde O'nu en iyi bilenler, O'nun azametini idrakten, yahut Zatını keşfetmekten aciz olduklarını en çok ikrar ederler. Çünkü benzeri olmayanı idrakten âciz olduklarını bilirler. Zira O, kadimdir; O, kavîdir; kuvvetini bir kuvvet verenden almamıştır. Halbuki O'ndan gayrı her kavî, O'nun kuvvetiyle kavîdir. Zira O, öğretmensiz âlimdir ve kendisinden başka bir kimseden bir fayda almamıştır. Her şeyi başkasından öğrenmekle değil, kendi ilmiyle bilir. O'ndan başka her âlimin ilmi O'ndan gelir. Tesbih ve tenzih, bidayetsiz evvel olan, nihayetsiz baki olan kendinden başkasının bu vasfa hakkı olmadığı ve bu vasıfların kendinden başkasına yaraşmadığı Allah'a olsun."

Kur'ân-ı Kerim'de; "Allah'ı hakkıyla takdir edemediler." (En'âm, 6/91) ayeti, mârifetullah bilgisine işaret ettiği rivayet edilmektedir. Nitekim Ebû Ubeyde'nin, ayeti "Allah'ı hakkıyla tanıyamadılar, bilemediler" şeklinde açıkladığını görmekteyiz (Kurtubî, el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'ân).

"Bütün ulûm-u hakikiyyenin esası ve nuru ve ruhu marifetullahdır." (Said Nursî, Sözlere) Allah'a inanan insanın kalbi imanla nurlanmıştır. Bu, kör gözün açılmasından, işitmeyen kulağın duymaya başlamasından çok ileri bir inkişafı ruhun, Rabbine kavuşması, O'na inanması ve kendini O'nun mahlûku bilmesidir.

İnsan marifetullahda ileri gittikçe hem Rabbinin keremini, ihsanını ve affetmesini daha iyi anlar; hem de O'nun kudretini, azametini, celâl ve kibriyasını farkına varır. Böylece o mü'minin ruhunda Allah sevgisiyle Allah korkusu birlikte inkişaf eder. Rabbin ne kadar çok severse, korkusu da o nisbette artar. Çünkü O'nun teveccühünü kaybetme endişesi ruhunu sarar.

Mutasavvıflara göre akıl ve naklin alanı dışında kalan hususlarda vasıtasız olarak elde edilen marifet akıl ve nakil yoluyla elde edilen bilgiden daha değerli ve daha güvenilirdir. Böyle bir bilgiyle Allah'ı tanımaya "marifetullah" (el-ilm bi'llah), bu yolla Allah'ı bilen ve tanıyanlara da "ehl-i ma'rifet, arif, arif billah, ehl-i irfan, alim billah" denir. "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etmeleri için yarattım" (Zariyat, 51/56) mealindeki ayette geçen "ibadet etsinler" ifadesini sufiler "beni tanısinlar" şeklinde yorumlamışlardır. Çünkü ibadet ibadet edilenin bilinmesine (marifet) bağlıdır. Bilinmeyene ibadet edilmez, dolayısıyla marifetsiz ibadetin bir anlamı yoktur.

Sufilere göre, "Allah'ın, kalbini İslam'a açtığı bir kimse Rabbinden bir nur üzere değil mi?" (Zümer, 39/22); "Ey iman edenler! Eğer takva üzerinde olursanız O size bir furkan verir" (Enfal, 8/29) mealindeki ayetlerde geçen "nur" ve "furkan" kelimeleri de marifete işaret etmektedir. Sufilerin kutsal hadis olarak kabul ettikleri, "Ben bir gizli hazine idim, tanınmaya muhabbet ettim ve alemleri tanınmak için yarattım" ifadesi onlara göre alemin yaratılış gayesinin muhabbet ve marifetullah olduğunu göstermektedir.

Bütün varlıkların fitratında marifet arzusu vardır. Çünkü sufilere göre marifet: "Kalbin Allah'la olan hayatı ", "Allah'ı sıfat ve isimleriyle tanıyanın niteliği", "birbirini izleyen nurlarla Hakk'ın kalplere doğması", "ilahi bir na't/vasıf", "kalbe atılan bir nurla iç aydınlığa kavuşma hali", "kalp gözüyle ilahi gerçekleri görmek"tir. Bu tarifler söz konusu bilginin mahiyetini tanıtmaktan ziyade kaynağı, elde ediliş yolu ve biçimi, gerçekleşme şartları, güvenilirliği, çeşitleri, etkileri ve sonuçları gibi hususlarla ilgili olup bunların her biri marifetin ayrı bir yönüne vurgu yapması bakımından önemlidir.

Yukarıda verdiğimiz tarifler üzerinde düşünerek marifet hakkında genel bir kanaat sahibi olmak mümkünse de bunun özüne nüfuz etmek için sülûke ve manevi tecrübeye ihtiyaç vardır. Bir aydınlanma hali olan

marifetin yakın, zevk, vecd, fena, huzur gibi tasavvufi hallerle de yakın ilişkisi vardır. Marifet konusundaki tariflerin yetersiz kalması ve bu yolda ilerleyen sufilerin gittikçe Hakk'la ilgili bilinmezliklerin arttığını görmeleri onları, "Marifet Hakk'ın bilinmeyeceğini bilmektir" deme noktasına ulaştırmıştır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler" (Enam, 6/91). Tefsirde denildiğine göre bu ayette onların Allah'ı gereği gibi tanıyamadıkları, marifet sahibi olmadıkları ifade edilmek istenmektedir. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Evi ayakta tutan şey temeldir. Dini ayakta tutan şey ise marifetullah, yakın ve insanı kötülükte alıkoyacak akıldır." Bunun üzerine kendisine, "Anam, babam sana feda olsun. İnsanı kötülükten alıkoyan akıl nedir?" diye sorulunca, şöyle buyurmuştur: "Allah'a isyanı engelleyen ve itaate teşvik eden akıldır." (Kuşeyrî, Risale)

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Allah'ım Sana hamd ve sena etmekten acizim." İşte yüce hakikatleri hedeflemiş büyük zatların vasfı budur.

Marifet Nasıl Elde Edilir?

Genellikle marifet dille anlatılan ve öğretilen bir şey olmaktan çok susarak anlaşılan ve öğrenilen bir şeydir. Bundan dolayı Zünnûn el-Mısrî'nin tasavvuf yoluna girmek isteyenlerin marifet ehlinin yanında sükut etmelerini ve marifet iddiasında bulunmamalarını tavsiye ettiği kaydedilmektedir. Önemli olan sadece dilin değil nefsin ve zihninin de susmasıdır. Hakk'tan başkasıyla meşgul olmamasıdır. Sükut tefekkürü temin ettiği ölçüde marifet tahsil etmenin aracıdır. Gazzalî marifeti, "Allah'ın kulunun kalbine attığı bir nurla kulun daha önce isimlerini bildiği şeyleri açık seçik görmesi" şeklinde tanımlamıştır. Buna göre marifet sırf bir lutûf olarak Allah'ın kuluna verdiği bir ışıktır. Hz. Ali'nin,

"Allah 'ı Allah'la, O'ndan başkasını da O'nun nuru ile tanıdım" sözünün anlamı budur. Allah kendisini kime tanıtırta O'nu ancak o tanır.

Cüneyd-i Bağdadî tarife (tanıtma) ve taarrufa (tanınma) dayanan iki marifetten bahseder. Taarruf Allah'ın kendisini, kendisiyle ilişkisi açısından da eşyayı kuluna tanıtmasıdır. Tarif ise dış dünya (afak) ve iç dünya da (enfüs) kudretinin eserlerini ona göstermesidir (Fussilet, 41/53). Birincisi havassın, ikincisi avamın marifetidir.

Taarruf Allah'ın lutfuyla O'nu doğrudan tanıma, tarif dolaylı olarak Hakk'ın kendisini kuluna tanıtmasıdır. Sufilere göre Allah kullarına, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (Araf, 7/172) şeklinde soru sorarak kendisini onlara ezelde tanıtmıştır. Bu anlamda marifet ezelîdir. Dünyaya gelen insanlardan bir kısmı bu marifeti itiraf, bir kısmı inkar eder.

Hak vergisi olan marifetin artma ve eksilme kabul edip etmeyeceği tartışılmış, genellikle marifetin açıklık ve kesinlik derecesini ifade eden yakinin duruma göre artacağı veya eksileceği kabul edilmiştir. Marifetin en mükemmel şeklinde rivayet yoluyla bilinen dini hususların hakikatleri kula zahmetsiz ve külfetsiz olarak gözle görülür gibi açık bir şekilde bildirilir. Bu bilginin elde edilmesinde kulun amelinin ve zahir ilimlerine sahip olmasının hiçbir tesiri yoktur. Doğrudan Hakk'tan gelir. Bunda vehim, akıl ve düşüncenin dahli olmadığından marifet nuru gayet parlaktır. Gazzalî'nin hakiki marifet ve yakini müşahede dediği, siddîk ve mukarrebun denilen yüksek seviyedeki dindarların marifeti de budur.

Kur'an-ı Kerim, mü'mine daima marifet dersleri verir. Allah'ın adıyla başlar ve hemen Allah'ın Rahman ve Rahim olduğunu bildirir. Bu bir marifettir, yâni Allah'ı Rahman ve Rahim olarak tanımaktır.

"Yaratan Rabbinin ismiyle oku!" (Alak, 96/1) emriyle Allah Resulüne (sav) ve onun şahsında da bütün ümmetine marifet yolunda ilerlemeyi

emretmiştir. Bu emir gereği Kur'an-ı Kerimi okudukça, Allah'ı tanımada marifetimiz artar.

Fatiha sûresinde, Rabbimizi, "Rabb-ül-âlemin" (Alemlerin Rabbi) olarak tanırız. O, bizim Rabbimiz olduğu gibi, bütün hayvanlar, bitkiler âleminin, sema âleminin, arz âleminin, Melekût âleminin, cin âleminin, Arşın, Kürsinin, cennet ve cehennem de Rabbidir. Bunları düşündükçe, O'nun marifetinde daha da yol katederiz.

Allah'ın marifetinde ilerlemenin, yükselmenin yolu, bizim için düşünmekten, okumaktan geçer. Bu nedenle İmam Gazzalî şöyle demektedir:

"Basiret nuruyla bakanlar, muhabbet ve ünsiyetin, Mahbubu devamlı olarak hatırlamakla kökleşeceğini, marifetin ise O'nun zâtını, sıfat ve fiillerini daima düşünmekle mümkün olabileceğini bilmişlerdir."
"Marifet, fikrin devamı ile hâsıl olur." (İhya-yı Ulûmiddîn)

Buna göre, "Ben zaten iman ediyorum" diyerek tefekkürden uzak kalmak, insanı marifetullahta geri bırakır. Bir mümin, ömrünün bütün dakikalarını marifetullahda her an terakki etmekle geçirse, sonunda söyleyeceği söz, "ben seni hakkıyla tanıyamadım" olacaktır. Yine böyle bir ömrü, hep şükürle, hep ibadetle geçirse sonunda "ben sana hakkıyla şükredemedim, sana hakkıyla ibadet edemedim." diyecektir.

İslam alimlerine göre marifet ilim demektir. Onlara göre her ilim marifettir, her marifet de ilimdir. Yani Allah hakkında alim olan herkes hem arif hem âlimdir. Sufilere göre ise marifet Allah'ı sıfat ve isimleri ile tanıyan, Onunla muamelesinde sıddık ve ihlas üzere olan, kötü huylardan ve bu huylara ait afetlerden temizlenip ardından Hakk'ın kapısında uzun uzun bekleyen, daima kalbi ile manevi itikaf halinde bulunan ve nihayet bunların semerisi ve sonucu olarak ilahi teveccühe mazhar olan, Allah tarafından kendisine bütün hallerinde sıdk üzere olma nimeti bahşedilen, nefsinin istek ve arzuları kesilmiş olan,

kendisini Allah'tan başkasına davet eden hiçbir şeye kulak vermeyen kimselerin vasfıdır. Bu şekilde marifet sahibi olan kul, insanlardan uzaklaşır, nefsinin afetlerinden teberrî eder. Allah'tan başkasıyla sükûnet ve huzur bulma ve O'ndan başkasını mülâhaza etme halinden temizlenir, sırrıyla daima Allah'a yalvarır, ruhuyla ona dua eder, her an Allah'a yönelir, ilahi kudretin kainattaki esrarı kendisine keşfolunduğu için ilhama mazhardır. İşte bu kimseye arif, sahip olduğu ahvâle de marifet denir. Daha kısa ifade etmek gerekirse kul nefsinden uzaklaştığı ölçüde Rabbinin marifetine sahip olur. (Kuşeyrî, Risale)

Cüneyd-î Bağdâdî'ye, "Marifet ehli kimselerden bazıları, takva sayılan (namaz, oruç gibi) bazı amellerin terk edilebileceğini söylüyorlar. Bu konuda ne dersiniz?" diye sorulunca şöyle demiştir: "Bu söz amellerin gereksizliğini savunanların sözüdür ve bana göre çok ağır ve yanlış bir sözdür. Hatta bu sözü söyleyen kimsenin durumu hırsızlık ve zina yapmanın durumundan daha kötüdür. Çünkü marifetullah sahibi olanlar amellerini Allah'tan almışlar ve yine o amelleri ifa etmek suretiyle Allah'a dönmüşlerdir. Doğrusu benim bin yıl ömrüm olsa yine de amellerinden zerre kadarını eksiltmezdim." (Kuşeyrî, Risale)

Beyazîd-i Bistâmî'ye, "Marifetullaha nasıl ulaştın?" diye sorulunca şöyle demiştir: "Karnını aç, sırtı çıplak kalmak suretiyle!"

Marifetin Mertebeleri

Herkesin marifeti aynı seviyede olmadığından marifetin çeşitli derecelerinden bahsedilmiştir. Hücvîri Allah hakkındaki marifetin biri ilmi, diğeri halî olmak üzere iki türünden söz eder. İlmi marifet her şeyin temelidir. Çünkü cinler ve insanlar sırf Allah'ı tanımak için yaratılmıştır (Zariyat 51/56). Sufiler, ilmi marifet yanında "kulun Allah'a karşı tutum ve duruşunun sağlıklı olması" anlamında ikinci bir marifetten bahsetmişler, bunun ilmi marifetten daha faziletli olduğunu, zira sağlıklı

bir halin daima sağlıklı bir ilmi gerektirmekle beraber sağlıklı bir ilmin her zaman sağlıklı bir hali içermediğini söylemişlerdir.

Abdurrahman-ı Cami'ye göre marifetin dört mertebesi vardır. Tasavvuf yolcusu (salik) birinci mertebede baktığı her şeyi Hakk'la bağlantılı olarak görür; ikinci mertebede gördüğü her eserin Hakk'ın hangi sıfatıyla ilişkili olduğunu bilir; nc mertebede Hakk'ın sıfatlarla tecelli etmesinin hikmetini kavrar; dördüncü mertebede ilahi ilmi kendi marifeti şeklinde algılar. Salik Hakk'a ne kadar yaklaşırsa marifeti o kadar artar.

İnsan, Allah'ın azametine marifet kazandıkça, ruhu huzur ve huş ile dolar. Onun irade sıfatına olan marifeti terakki edince, kibetinden daima endişe eder. Zira, O'nun iradesine mni olacak bir başka irade bulunmadığına yaknen inanmıştır. O'nun kibriyasını düşündükçe, nefsinin zillet ve zavallılığını daha iyi anlar; ona büyüklenme fırsatı vermez. Her biri sonsuz kemalde bulunan bütün İlh sıfatlar ve isimleri de bunlara kıyas ettiğimizde Allah'ın marifetinde terakki etmenin sonu olmadığını daha iyi anlar. Bu durumda insanlar arasında bir bakıma sonsuz farklılık bulunduğunu daha iyi idrak ederiz.

Sufiler marifetin her zaman kerametten daha faziletli olduğunu, abdestin bozulmasıyla kerametın zail olacağını, bunun için daima abdestli bulunmak gerektiğini, buna karşılık gusle ihtiyaç halinde bile marifetin ariften ayrılmadığını ifade ederler. Çünkü kerametın amel, marifetin Hakk'ın lutf ve inayeti olduğunu söylemişlerdir.

Sufilerin, doğrudan Allah tarafından bahşedilen marifetin nakil ve akıl yoluyla edinilen dini bilgilerden daha üstün olduğunu söylemeleri bu bilgilerin nemslenmediği şeklinde anlaşılmaması gerekir. Bu nedenle sufiler marifetin nakil ve akıl yoluyla elde edilen bilgileri geçersiz kılmadığını ve onların değerini azaltmadığını ifade etmiş , aksine marifetin sağlıklı ve geçerli olması için Kur'an'a ve hadise aykırı

düşmemesini şart koşmuşlardır. Zünnun el-Mısri marifet nurunun takva nurunu söndürmemesi, zahiri ilme aykırı düşen batını bir ilimden söz edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Ebu Said ei-Harraz, zahiri ve şer'i hükümlere aykırı düşen bütün batını bilgileri ilke olarak geçersiz saymış , Ebu Süleyman ed-Dârânî marifetin sağlıklı olduğuna Kur'an ve hadisin şahitlik etmesini şart koşmuş, Cüneyd-i Bağdadî sadece Kur'an ve Sünnet çerçevesindeki marifetin geçerli olduğunu vurgulamıştır.

Buna rağmen İslam'dan önce mevcut olan gnostisizm (irfaniyye) akımı Hıristiyan ilahiyatı için olduğu gibi İslam için de tehlike oluşturmuştur. Gnostikler gibi, ilahi sır ve hakikatlerin sülûk ve riyazet neticesinde hasıl olan ilhamla bilineceğini, bu yolla elde edilen bilgilerin naslarda verilen bilgilerden üstün olduğunu, hatta irfan sahibi ariflerden ibadet etme yükümlülüğünün düşeceğini savunan görüşlere Müslüman toplumlarında da rastlanmıştır. "Sana yakın gelinceye kadar Rabbine ibadet et" mealindeki ayeti (Hicr, 15/99) bu yönde yorumlayanlar vardır. Bu tehlikeyi gören İslam alimleri, "ehl-i ilham" ve "ilhamiyye" dediği bu akımın mensuplarını eleştirerek tasavvuftaki marifet ve irfanın bu akımla ilgisi bulunmadığını, zira marifetin hidayetten kaynaklanan şer'î ve nebevî bir bilgi olduğunu belirtmişlerdir.

Ebû Hafs şöyle demiştir: "Allah Teâlâ hakkında marifet sahibi olduğumdan beri kalbime hak veya batıl hiçbir şey girmedir." Ebû Hafs'ın bu sözünü izah etmek icab eder. Doğru olan bu sözü şu şekilde yorumlamaktır: Sufilere göre Allah'ı zikir halinin bir kula hâkim olması sebebiyle, marifet onun kendini kaybetmesine sebep olur. O durumda da kul Allah'tan başkasını müşahede etmez. O'ndan başkasına yönelmez olur. Nasıl ki akıl sahibi insanın aklına bir düşünce geldiği zaman hemen aklına ve hafızasına yöneliyorsa, marifet sahibi kimse de her daim Allah'a yönelir. O'ndan başka bir şeyle meşgul olmadığı için kalbine de yönelmez. Bu yüzden de kalbine hak veya bâtil bir mana gelmez. Kalbiyle yaşayan (işlerini kalbi ve aklıyla gören) bir kimseyle

Rabbi ile yaşıyan bir kimse arasında çok büyük fark vardır. (Kuşeyrî, Risale)

Marifetü'n-nefs

Marifet Allah, insan ve alemle ilgili kapsamlı bir bilgi olmakla beraber tasavvufta esas olan Allah'ı tanıma "marifetullah" denen özel bilgidir. Bu sebeple marifetullah "Allah'ın zatı, sıfatları, fiilleri ve isimleri hakkındaki bilgi" şeklinde tanımlanmıştır. Fakat Allah 'ı bu şekilde tanımak da insanın kendini tanımasına (ma'rifetü'n-nefs) bağlıdır. "Nefsini bilen kimsenin Rabbini bileceğini" belirten hadis de bunu anlatmaktadır. Ebu Said el-Harraz aynı kavramı, "Nefsini bilmeyen Rabbini bilemez" şeklinde ifade etmiştir. İnsanın nefsini bilmesi Rabbini bilmesinin başlangıcı, Rabbini bilmesi nefsinin neticesidir. Buna göre insan nefsinin sıfatlarında arif olmadıkça Rabbinin sıfatlarını idrak edemez.

Tasavvufi anlamıyla ilk defa marifetten bahseden Zünnun el-Mısırî'ye göre esasen Allah'ı tam olarak bilmek ve tanımak mümkün değildir. Bu sebeple Allah 'ın zatı hakkında tefekküre dalmak cehalettir. Marifetin hakikati de hayretten ibarettir. Bayezîd-i Bistamî de Allah'ın zatı hakkındaki marifet iddiasını cehalet olarak nitelemiş ve "Marifetin hakikatine dair olan bilgi de hayrettir" demiştir. Böylece Allah'ı tanımayı gaye edinen sufiler en sonunda insanın O'nu tanımaktan aciz olduğu kanaatine varmışlardır. Ebu Said el-A'rabî, Allah hakkındaki marifetin insanın bu konuda bilgisizliğini itiraf etmesinden ibaret olduğunu söylemiş. Sehl b. Abdullah et-Tüsterî de, "Marifet insanın Hak konusunda cahil olduğunu bilmesidir" demiştir.

Mutasavvıflar Hz. Ebu Bekir' e atfettikleri, "Allah hakkında marifet sahibi olmanın biricik yolu insanın O'nun hakkında marifet sahibi olmaktan aciz olduğunu idrak etmesidir" sözünü bu konudaki

düşüncelerinin temeli haline getirmişlerdir. Cüneyd-i Bağdadî bu hususu, "Allah'tan başka Allah'ı tanıyan yoktur" cümlesiyle ifade etmiştir. Mutasavvıflar, "Onlar Allah'ı takdir edemediler" mealindeki ayeti (Enam, 6/91), "O'nu tam olarak tanıyamadılar" şeklinde anlamışlardır.

Bu konuda TDV İslam Ansiklopedisinde şunlar yazılıdır:

“Marifet-i Nefs kişinin kendini bilmesi anlamında bir tasavvuf, ahlak ve felsefe terimidir. Sözlükte "bilme, tanıma" anlamındaki ma'rifet ile nefis kelimelerinden oluşan ma'rifet-i nefis (ma'rifetü'n-nefs) terkihi felsefede zihnin varlığı kavrama sürecinin, ahlakta insanın ruhunu kötü huylardan arındırıp üstün meziyetlerle donanarak kemale ulaşma gayretinin, tasavvufta Hakk'ın bilgisine ulaşma çabasının başlangıcı olarak gösterilmiştir. Kindî'nin felsefe terimleri sözlüğünde eski filozofların (kudema) felsefe hakkındaki tanımlarını altı noktada toplamış, bunlardan birini de "insanın kendini tanıması" şeklinde özetlemiştir. Çünkü insanın kendi varlığı cisim (beden) ve nefisten (ruh) ibaret olup Kindî'ye göre kendinde bu iki temel varlık kategorisini tanıyan kişi, bu şekilde madde ve ruhtan ibaret olan dış dünyayı da tanıma imkanına ulaşmış olacaktır. Hukemanın insana “küçük alem” demesinin sebebi de budur.

İslam ahlâk literatüründe ma'rifet-i nefis insanın kendi ruh dünyasının ahlâki boyutunu, karakter yapısını, ahlâka temel oluşturan güçlerini, yeteneklerini ve zaafalarını tanımasını ifade etmekte, bu çaba ahlâki eğitim ve gelişmenin, yani kişinin ruhunu kötü huylardan arındırıp erdemlerle bezenmesinin ilk şartı olarak görülmektedir. Bu sebeple İslam alimlerinin sistematik ahlâk kitaplarının çoğu insanın ahlâki yapısını ve karakterini tanımasına yardımcı olan bilgilerle başlar. Nitekim İbn Miskeveyh, “Tehzibü'l-ahlâk” adlı kitabının ilk satırlarında

eseri yazmaktaki gayesini "kendimize hepsi de güzel olan fiillere kaynaklık edecek bir ahlâk kazandırma" şeklinde özetledikten sonra bunun yolunu da "öncelikle nefsimizin ne olduğunu ve nasıl bir şey olduğunu, bizde niçin var kılındığını, nefsin güçlerinin ve yeteneklerinin neler olduğunu bilmek" şeklinde göstermiş, ardından "İnsan Nefsinin Tanıtılması" başlığı altında konuyu ayrıntılı biçimde incelemiştir."

Sufî nefsi hakkında edindiği bilgiden hareket ederek Hakk'ın bilgisine ulaşır. İnsanın Hakk'a dair bilgisi nefesine dair bilgisi ölçüsünde olduğundan Hakk'ı daha iyi bilmesi için nefsini/kendini daha iyi bilmesi gerekir. Tasavvufta Hakk'a dair bilgiye "ma'rifet-i Hak" (marifetullah), salikin kendine dair bilgisine de "ma'rifet-i nefs" denir. Ebu Said ei-Harraz'ın, "Nefsinde olanı bilmeyen Rabbini nasıl bilebilir" sözü daha sonra, "Nefsini bilen Rabbini bilir" şeklinde tasavvufi bir vecizeye dönüşmüş ve zamanla hadis olarak literatüre geçmiştir.

Sufiler, insanın kendini bilmesinin önemine bazı ayetlerde işaret edildiğine kanidirler. "İnsanlara afakta ve nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ki onun hak olduğu onlara aşikar olsun" (Fussilet 41/53); "İnancı tam olanlar için yeryüzünde ayetler vardır, nefislerinizde de öyle, görmüyor musunuz?" (Zariyat, 51/21) mealindeki ayetler bunlara örnektir. Bu ayetlerdeki işaretlerden hareket eden sufiler Hak Teâlâ'nın afakta ve enfüste, yani dış ve iç alemde tecelli ettiğini ifade eder, ancak iç alemdeki ayet ve tecellilerin daha açık ve daha kesin olduğunu kabul ederler. Bu bakımdan insanın kendi mahiyeti üzerinde düşünerek kendi varlığı, hayatının anlamı ve gayesi hakkında sorular sorup cevap araması kendisi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar ve bu bilgi onu Allah'a götürür.

Mutasavvıflar, Allah'ın insanın iç aleminde daha açık şekilde tecelli ettiğine inandıklarından Hakk'ı en iyi bilmenin ve tanımanın yolu olarak

insanın özünü tanımasını göstermişlerdir. Dış alemde Allah'a ulaşmaya "seyr-i afak", iç alemde ulaşmaya "seyr-i enfüsî" diyen mutasavvıfların tercih ettiği yol ikincisidir (İmam-ı Rabbanî).

Nefisle Allah arasındaki ilişkiye hem olumlu hem olumsuz yönden bakılır. Önce olumlu sıfatlar Allah'a, olumsuzlar nefse nisbet edilir. Nefsi fani, zelil, zalim, cahil ve cimri olarak bilmek, Allah'ı baki, aziz, adil, alim ve cömert olarak tanımak anlamına gelir. Allah'ı Rab olarak bilmenin şartı nefsi kul olarak tanımadır. Öte yandan adalet, ilim, merhamet ve cömertlik gibi sıfatlar Allah ile insan arasında ortaktır. Aradaki fark bunlardan Allah'a nisbet edilenlerin tam ve mükemmel, insana ait olanların eksik olmasıdır. Aslında kuldaki bu tür sıfatlar da Allah'ın ona bir lutfüdür. Esas itibarıyla kötülüğü emreden nefisten iyi bir şey gelmeyeceği için, "Sana gelen iyi şey Allah'tan, kötü şey ise nefisindedir" (Nisa, 4/79) buyurulmuştur.

İnsandaki güzel ahlâkın kaynağı da nefis değil Allah'tır. Gazzalî'ye göre güzel huyların kaynağını bilmek insanı Allah'ı tanımaya götürür. İnsan Allah'ın halifesi olduğundan O'nun sıfatı insanın da sıfatıdır. O, mutlak olarak ihtiyaçsız bir varlık iken insan her an O'na muhtaçtır. Bu hususu bilen kimse O'nu da bilir ve tanır. İnsanı küçük alem, alemleri büyük insan olarak niteleyen mutasavvıflar insanla alem arasında ortak yönler ve benzerlikler tespit etmişlerdir. Bu bakımdan insanın kendini bilmesi alemleri ve hemcinsini tanıması anlamına da gelir. (İbrahim Hakkı Erzurumlu, Marifetname)

İnsanın maddi ve dış alemde çok kendini tanıması gerektiği hususu tasavvuf şiirlerinde de dile getirilmiştir. Yunus Emre'nin,

"İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsin / Ya nice okumaktır",

Hacı Bayram-ı Veli'nin,

"Bayram özünü bildi / Bileni anda buldu / Bulan ol kendi oldu / Sen seni bil sen seni"

şairlerinde insanın kendisini bilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Marifet ile ilgili sözler

Tasavvuf erbabı marifet konusunda pek çok söz söylemiştir. Her biri, içinde bulunduğu hal ve makam gereğince marifeti anlatmıştır. Bunlardan bazılarını aşağıda ifade ediyoruz. Aşağıdaki bilgiler Kuşeyrî'nin Risalesinden alınmıştır.

- Marifetullah'ın alametlerinden biri kalpte ilahi heybetin hasıl olmasıdır. Marifeti artan kişinin ilahi heybet duygusu da artar. (Şeyh Ebu Ali Dekar)
- Nasıl ki ilim insanda sekinete sebep oluyorsa, marifet de kalpte sekinetin, Hakk'a teslimiyetin hasıl olmasına sebep olur. Marifeti artan kişinin sekineti de artar. (Şeyh Ebu Ali Dekar)
- Arif'in Haktan başkası ile alakası, aşığın şikayeti, kul olanın iddiası, Allah'tan korkanın kararı ve hiçbir kimsenin Allah'tan firarı yoktur. Marifetin evveli, kaynağı Allah'tır, sonu için ise sınır yoktur. (Şiblî)
- Bayezid-i Bistâmî'ye marifetin ne olduğu sorulunca şu ayeti okumuştur: "Sultanlar bir beldeye girince orayı alt üst eder, azizi zelil, zelili aziz yaparlar."(Neml, 27/34)
- İnsanların türlü halleri vardır. Arif'in ise hali yoktur. Çünkü onun gözünde şekiller yok olmuş, varlığı Hakkın varlığında yok olmuş, ilahi tecelliler içinde kaybolduğu için kendine ait bir fil görmekten uzaklaşmıştır. (Beyâzid-i Bestâmi)

- Marifetullah sahipleri Allah'tan başka her şeyden koparlar, hatta sahip oldukları marifet neticesinde onları tutulur, ilahi huzurda boynu bükük bir şekilde dona kalırlar. (Vâsıtî)
- Kim daha fazla marifetullah sahibi ise onda Allah korkusu daha fazla olur. (Ahmed b. Asım el-Antâkî)
- “Marifetullah sahibi olan kimse dünyada kalmaktan usanır. Bütün gençliğine rağmen dünya ona dar gelir.” (Bir Sufî)
- Marifetullah sahibi olan kimsenin rızkı ve yaşamı saf ve arı olur, hayatı güzelleşir, her şey karşısında heybet sahibi olur, yaratılmışlardan korkmaz olur ve Allah ile ünsiyet sağlar. (Bir Sufî)
- Marifetullah sahibi olan kişi Allah'tan başka hiçbir şeye rağbet etmez, her daim Allah ile meşgul olduğu ve kendi nefsinden tamamen bîhaber kaldığı için, Allah'tan ayrı mı yoksa onunla beraber mi olduğunu dahi bilmez. (Bir Sufî)
- “Nasıl ki tevhid ilahî rıza ve teslimiyete sebep oluyorsa, marifet de hayâ ve ta’zime sebep olur. (Bir sufî)
- Marifet sahibi arifin aynası vardır, (o ayna da kalbidir), o aynaya baktığında Mevlâ’sının kendisine tecelli ettiğini görür. (Ruveym)
- Peygamberlerin ruhları marifet meydanında yarıştılar ve bizim Peygamberimiz (sav)’in ruhu diğer peygamberlerin ruhlarını geçip vuslat bahçesine ulaştı. (Zünnûn-i Mısırî)
- Arif ile muaşerette bulunmak, Allah ile muaşerette bulunmaya benzer. Zira arif de Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmış olduğu için, sana tahammül eder, hilm ile muamele eder. (Zünnûn-i Mısırî)
- İbn Yazdanyâr’a, “Arif Allah'ı ne zaman müşâhede eder?” diye sorulunca şöyle cevap vermiştir: “Müşâhede edilen zat (Allah) zuhur edip, ona delalet eden varlıklar fenâ bulunca ve hisler gidip ihlâs yok olunca (geriye sadece müşâhede edilen zat kalınca).”

- Kul marifet makamına ulaştığı zaman Allah onun kalbine sahih maksatları ilham eder, sırrını Hak'tan gayrısını düşünmekten muhafaza eder. Arif'in alameti dünya ile de ahiret ile de meşgul olmamasıdır. (Hallâc-ı Mansûr)
- Marifetin nihai noktası, ilahî kemal karşısında dehşet ve onun münezzepliği karşısında hayrettir. (Sehl b. Abdullah)
- Marifetullah bakımından en üstün mertebede olan kimse, O'ndan en çok hayret eden kimsedir. (Zünnûn-i Mısırî)
- Ebû Yakub es-Sûsî'ye, "Arif Allah'tan başka bir şey için hüznün ve esef duyar mı?" diye sorulunca şöyle demiştir: "Arif O'ndan başkasını görür mü ki esef etsin!" Kendisine, "Peki Arif eşyaya hangi gözle bakar?" denildiğinde de şöyle demiştir: "fena ve zeval gözüyle".
- Arif Allah'a giden yolda kuş gibi uçar, zahid ise yürüyerek gider. (Beyâzîd-i Bestâmî)
- Arif'in gözü kâh edebinden dolayı, kâh Allah'tan uzaklaşmak korkusu nedeniyle ağlarken kalbi kendisine lütfedilen nimetlerle hep güler. (Bir sufî)
- İnsan, üzerine iyinin de kötünün de bastığı yeryüzü gibi, herkesi gölgeleyen bulut gibi ve sevdiğine de sevmediğine de rahmet olan yağmur gibi olmadıkça Arif olamaz. (Cüneyd-i Bağdâdî)
- Arif dünyadan göç ederken dahi nefesine ağlamaya ve Rabbine hamd etmeye doyamamış olur. (Yahya b. Muaz)
- Arifler marifete dünyada kendileri için mubah kılınan şeyleri terk ederek ve ilahi emirleri hakkıyla yerine getirerek ulaşmışlardır. (Beyâzîd-i Bestâmî)
- Bir Arif'in hakkıyla Arif olabilmesi için kendisine Hazreti Süleyman'ınki kadar mülk verilse dahi, bu mülkün onu bir an bile Allah'tan uzaklaştırıp başka şeyle meşgul etmemesi gerekir. (Yusuf b. Ali)

- Marifetullah'ın 3 rüknü vardır: Heybet, hayâ, üns. (İbn Atâ)
- Zünnûn-i Mısırî'ye, “Marifetullah'a ne ile ulaştın?, Rabbini ne ile tanıdın?” diye sorulunca şöyle demiştir: “Rabbimi Rabbimle tanıdım. Rabbim olmasaydı Rabbimi tanıyamazdım.”
- Alime tabi olunur, Arif ile hidayete erilir (Bir Sufî)
- Arif sadece O’nu mülâhaza eder, sadece O’nun kelamını telaffuz eder ve kendisi için sadece O’nu muhafız olarak görür. (Şiblî)
- Şöyle denilmiştir: “Arif Allah'ın zikriyle ünsiyet etmiştir, bu yüzden insanların arasında bulunmak onu sıkar. Allah'a muhtaç Allah onu insanlardan müstağni kılar. Allah karşısında zelil olduğu için Allah onu insanlar karşısında Aziz kılar.
- Şöyle denilmiştir: “Arif, söylediği sözün üstünde, âlim ise söylediği sözün altındadır.”
- Allah başka kullara namaz esnasında bile lütfetmediği şeyleri Arif kuluna yatakta iken ihsan eder. (Ed-Dârânî)
- Arif kendisi sustuğu halde Hakk'ın onun sırrından konuştuğu kimsedir. (Cüneyd-i Bağdâdî)
- Her şeyin bir cezası vardır, Arif'in cezası da Allah'ın zikretmekten kesilmektir. (Zünnûn-i Mısırî)
- Arif'in konuşması çok güzeldir ama, susması daha faydalıdır. (Ebû Bekir Verrâk)
- Cüneyd-i Bağdâdî kendisine Arif hakkında soru sorulunca şöyle demiştir: “Suyun rengi kabına göre değişir (Yani Arif vaktinin hükmü iledir).
- Arif uyurken de uyanırken de Allah'tan başkasını görmez, Allah'tan başkasının emrine muvafakat etmez, Allah'tan başkasını mülâhaza etmez. (Beyazid-i Bestâmî)

- Arif zatlardan birine “Marifete ne ile ulaştın? Allah'ı ne ile tanıdın?” diye sorulunca şöyle demiştir: “Kalbinde parlayan bir nur ile tanıdım ki bu nur, muhabbetullah ile kendinden geçip temyiz ve şuur hâlinde çıkmış bir şey vasıtasıyla kalbime girdi”
- Hiçbir şey Arif'in saflığını bozmaz, aksine her şey onunla saflaşır. (Ebû Turâb en-Nahşebî)
- Arif ilminin Nurları ile aydınlanır ve gayba dair acayip halleri görür. (El-Mağribi)
- Arif hakikat deryasında kaybolmuştur. Marifet engin dalgalar gibi kah yükselir kah alçalır. (Ed-Dekkâk)
- Arif kâin (insanların arasında bedenen mevcut) ve bâin (manen insanlardan ayrı) dır. (Yahya b. Muaz)
- Arif'in alameti üçtür. Marifetinin nuru verâ'sının nurunu söndürmez. Dinin ahkâmını reddetmeye gerektiren batını bir ilme sahip olduğunu düşünmez, çok sayıda ilahi izzet ve ikrama (keramete) nail olması nedeniyle, Allah'ın haram kıldığı şeyleri ihlal etmeye cüret etmez. (Zünnûn-i Mısri)
- Şöyle denilmiştir: “Arif kimse marifeti sadece ahiret için çalışan zahidlerin yanında bile izhar etmez. O halde nasıl olur da, dünya için çalışanların yanında marifetten bahsedilir?”
- Marifet, kalbin Allah ile hayatı, O'nunla yaşamasıdır. (El-Fadl)

Yorum ve Eleştirileriniz için : <mailto:oryanmh@gmail.com>

[Ana Sayfa](#)

[Makaleler](#)